ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова комісії з реорганізації
Національного авіаційного
університету, в.о. ректора
_____ Володимир ШУЛЬГА

"03" січня 2024 року

ВИСНОВОК

Національного авіаційного університету (далі – НАУ) про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ковальова Артема Вадимовича на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право на тему «Імплементація міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні»

Рецензенти: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Бабін Борис Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Нуруллаєв Ількін Садагат огли, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Прощаєв Володимир Володимирович, призначені Вченою радою НАУ від 20 грудня 2023 р. (протокол № 13), дійшли висновку:

1. **Актуальність теми, обґрунтування її вибору, зв'язок з науковими програмами, планами, темами.**

Тенденції розвитку міжнародної правотворчої діяльності на універсальному і регіональному міжнародному рівнях свідчить, що із середини XX століття права людини становлять один з ключових об'єктів міжнародно-правового регулювання. Характерним є створення і забезпечення функціонування належних інституцій і процедур, завданням яких є імплементація міжнародних стандартів права людини, відповідних зобов'язань держав, міжнародних

стандартів прав людини, відповідних зобов'язань держав, міжнародних організацій у даному контексті.

Права окремих категорій населення різною мірою врегульовані у міжнародному праві та національному законодавстві окремих держав. Це стосується прав і свобод засуджених, гарантій їх захисту і забезпечення. Насамперед, слід відзначити вагомий внесок у розробку, прийняття і реалізацію міжнародно-правових стандартів прав і свобод засуджених таких міжнародних організацій як ООН, Рада Європи, ОБСЄ, а також ЄС. Тому очевидне формуванням європейської системи захисту прав і свобод засуджених, структура, засади організації та функціонування якої потребують ґрунтовного вивчення. Водночас виникають також і завдання практичного спрямування, пов'язані з дослідженням дієвості існуючих процедур захисту прав і свобод засуджених, їх доступності, судової та інших практик у даному напрямі. Цікавим і необхідним є привернення уваги у даному дослідженні до результатів роботи Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Європейського суду з прав людини, Європейського омбудсмена тощо, застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р., численних рекомендацій Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів Ради Європи щодо освіти в пенітенціарних закладах, про етичні та організаційні аспекти надання медичної допомоги у в'язницях, про умовно-дострокове звільнення, щодо Європейських пенітенціарних (в'язничних) правил, щодо правил пробації тощо.

Загалом Україна як держава-член Ради Європи спрямовує зусилля на удосконалення і дотримання загальнолюдських принципів і стандартів при здійсненні своєї пенітенціарної політики, створено відповідну правову основу та систему уповноважених органів, які забезпечують реалізацію міжнародних зобов'язань, у тому числі з питань забезпечення і захисту прав та свобод

засуджених. Закономірною є системна модернізація законодавства у даній сфері, правозастосовної діяльності Державної пенітенціарної служби України, Міністерства юстиції України та інших органів державної виконавчої влади, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правоохоронних органів і правозахисних, інших громадських організацій. Власне визначені проблеми і перспективні напрями їх вирішення відображені у меті і завданнях даного дисертаційного дослідження, його положеннях і відповідних висновках.

Тема дисертаційного дослідження відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., науково-дослідним темам Інституту законодавства Верховної Ради України «Проблеми правового забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0111U000578) та «Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору» (номер державної реєстрації 0111U000579), "Стратегія розвитку законодавства України" (номер державної реєстрації 0103U007975); "Організація моніторингу ефективності законодавства та прогнозування наслідків його застосування" (номер державної реєстрації 0104U006941), а також науково-дослідній темі «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх «імплементація державами-членами» (номер державної реєстрації 69-2021/150106) факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Положення дисертації спрямовані на реалізацію Конституції України від 28.06.1996 р., Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року № 1129-IV, Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005 № 2713-IV, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021; Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 366-р від 14 квітня 2021 р. та ін. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Інституту законодавства Верховної Ради України (протокол №1 від 25.01.2016 р.), рекомендовано її

уточнити та викласти у такій редакції: «Імплементація міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні».

2. Наукова новизна результатів кандидатської дисертації.

У роботі здійснено вирішення нової науково-прикладної проблематики імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених. На основі концептуалізації європейської системи захисту прав і свобод засуджених, національної моделі імплементації міжнародно-правових стандартів прав і свобод засуджених, сформульовано наукові положення, пропозиції і рекомендації з удосконалення імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав і свобод засуджених в Україні в сучасних умовах, реформування пенітенціарної системи, належного забезпечення прав та свобод засуджених.

За результатами дисертаційного дослідження отримано такі нові наукові результати:

вперше:

– розроблено авторську концепцію європейської системи захисту прав і свобод засуджених, що становить комплексне явище, засноване на міжнародній системі захисту прав і свобод засуджених, реалізується на європейському рівні за допомогою договірного та інституційного механізмів;

– обґрунтовано національну модель імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав і свобод засуджених в Україні, її нормативно-правову, організаційно-управлінську, предметно-функціональну та інші складові;

– виокремлено тенденції і закономірності становлення й розвитку європейської пенітенціарної політики, з урахуванням процесів глобалізації, європейської та євроатлантичної інтеграції, а також впливу на формування і реалізацію національної пенітенціарної політики;

– обґрунтовано доцільність запровадження інститутів пенітенціарного омбудсмена, пенітенціарної медіації, забезпечення пенітенціарної безпеки, особливо в умовах правового режиму воєнного стану та післявоєнного розвитку;

– узагальнено значення прецедентної практики ЄСПЛ, діяльності Європейського комітету з питань запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує людську гідність, поводженню чи покаранню, Європейського комітету з проблем злочинності, Європейського комітету з соціальних прав для європейської системи захисту прав і свобод засуджених, імплементації міжнародно-правових зобов'язань у даній сфері;

удосконалено:

– методологічний інструментарій дослідження імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав і свобод засуджених в Україні;

– загальнотеоретичні характеристики поняття, способів, форм і видів імплементації норм і принципів міжнародного права;

– системний аналіз існуючих міжнародно-правових актів універсального і регіонального рівнів, національних нормативно-правових актів України з питань прав і свобод засуджених, визначено міжгалузеву природу міжнародно-правових зобов'язань України, держав-членів Ради Європи і Європейського Союзу, деяких інших зарубіжних держав щодо прав і свобод засуджених;

– типологізацію прав і свобод засуджених, відповідних міжнародно-правових стандартів, а також принципів (загальних і спеціальних) і систему гарантій захисту (міжнародного, регіонального, наднаціонального і національних рівнів) прав і свобод засуджених;

– поняття міжнародно-правового статусу засуджених, його структурну характеристику, співвідношення з міжнародно-правовим статусом людини і громадянина;

– форми і методи роботи уповноважених органів, організацій на здійснення імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених, їх взаємодії з громадянським суспільством, національними і міжнародними експертами;

– напрями і способи адаптації конституційного, адміністративного, трудового, освітнього, медичного, кримінально-процесуального і кримінально-

виконавчого законодавства України до Європейських пенітенціарних правил та інших стандартів;

– пропозиції щодо активізації міжнародної правотворчості універсального, регіонального, наднаціонального рівнів з питань забезпечення прав і свобод засуджених;

– положення щодо підвищення ефективності роботи пенітенціарної системи, інших органів та установ Міністерства юстиції України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, забезпечення їх координації та взаємодії, з урахуванням кращих європейських та інших зарубіжних практик;

– форми і напрями здійснення громадського контролю під час усіх складових процесу виправлення та ресоціалізації засуджених, міжнародного і громадського моніторингу, а також підбору, підготовки, навчання і підвищення кваліфікації персоналу органів і установ пенітенціарної системи;

отримали подальший розвиток:

– значення і роль міжнародних організацій (ООН, Ради Європи та інших) у створенні й реалізації міжнародно-правових стандартів з прав та свобод засуджених, міжнародного співробітництва у даному напрямі;

– контрольні, превентивні, конвенційні, судові і позасудові процедури забезпечення прав та свобод засуджених;

– пропозиції щодо удосконалення порядку подання звернень і скарг у випадку порушення прав і свобод засуджених; забезпечення їх доступності і результативності розгляду;

– концептуальні підходи стосовно становлення і розвитку європейської пенітенціарної традиції, міжнародної і європейської кримінології, пенології, ювенальної пенології;

– положення стосовно недопущення дискримінації за будь-якими ознаками і забезпечення гендерної рівності під час підбору, підготовки, діяльності персоналу органів і установ пенітенціарної системи;

– ідеї соціалізації засуджених під час відбування покарання, ресоціалізації і реінтеграції після звільнення, підвищення їх правової культури, правового

виховання і правосвідомості, постпенітенціарної допомоги засудженим органами пробації;

– пропозиції з підвищення кваліфікації та професіоналізму працівників Державної кримінально-виконавчої служби України, інших уповноважених органів і посадових осіб, зокрема, з питань протидії корупції, захисту прав і свобод засуджених, імплементації міжнародно-правових зобов'язань у даній сфері, практики ЄСПЛ, цифровізації пенітенціарної системи.

3. Особиста участь автора в отриманні результатів. Наукові результати, пропозиції і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі та які виносяться на захист, є особистим надбанням автора. Особистий внесок здобувача у науковій публікації, підготовленій та опублікованій у співавторстві, висвітлено у списку публікацій за темою дисертації.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій сформульованих у дисертації, їхня достовірність забезпечені:

- професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та належною структурно-логічною схемою дослідження, за якою кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його, спрямований на вирішення конкретних завдань дослідження;

- використанням багаточисельної джерельної бази за темою дисертації й достатнім масивом аналітичних даних;

- викладення науково обгрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства України, практики його застосування, підвищення ефективності діяльності інституційного механізму імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні.

5. Теоретичне значення роботи. У дисертації здійснено комплексне дослідження проблематики імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні. На цій основі розглянуто наукові проблеми, пов'язані з концептуалізацією європейської системи захисту прав і свобод засуджених, розробкою національної моделі імплементації міжнародно-правових зобов'язань, стандартів стосовно прав і свобод засуджених в Україні. Здійснено системний аналіз існуючих доктринальних, міжнародно-правових і національних нормативно-правових актів України у даній сфері, а також сформовано понятійно-категорійний апарат дослідження, обгрунтовано авторські позиції щодо трактування низки категорій, класифікації прав і свобод засуджених, відповідних міжнародних стандартів. Визначено систему принципів захисту, механізм забезпечення прав і свобод засуджених в Україні, механізм імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні, його договірну та інституційну складові. У порівняльному контексті охарактеризовано тенденції і закономірності формування і реалізації пенітенціарної політики України, країн ЄС та деяких інших; узагальнено імплементаційні практики зарубіжних держав у даній сфері. Виокремлено особливості системи забезпечення особистих, політичних, соціальних, культурних та інших прав, свобод засуджених, гарантій їх захисту й відновлення або сприяння відновленню. Звернуто увагу на існуючу міжнародну і національну судову практику щодо захисту прав та свобод засуджених, ефективність контрольних, превентивних, конвенційних, судових і позасудових процедур такого захисту. Сформульовано пропозиції стосовно активізації міжнародної правотворчості України з питань прав та свобод засуджених, забезпечення дієвості та доступності гарантій їх захисту, відновлення у разі порушення або сприяння відновленню; удосконалення форм і методів роботи уповноважених органів, організацій на здійснення імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених, їх взаємодії з громадським суспільством, національними і міжнародними експертами, а також поширення правопросвітницької діяльності, спрямованої на підвищення правосвідомості й

правової культури засуджених, протидії правовому нігілізму, підвищенню а кваліфікації та професіоналізму працівників пенітенціарної служби України.

6. Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження, сформульовані висноки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – для подальших наукових розробок щодо дослідження процесу імплементації міжнародних зобов'язань з прав та свобод засуджених, у напрямі визначення та забезпечення правового статусу засуджених в Україні, інших державах, практики сучасних міжнародних організацій, неурядових організацій і т.д.;

– освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне правосуддя», «Порівняльне конституційне право», «Порівняльне кримінальне право», «Методологія міжнародно-правових досліджень», «Міжнародно-правові механізми захисту прав людини», «Право Європейського Союзу» та ін., а також під час розробки навчальних і навчально-методичних посібників, підручників тощо;

– правотворчості – для вдосконалення законодавства шляхом внесення змін і доповнень у національне законодавство, а саме до Кримінально-виконавчого кодексу України, Законів України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про міжнародні договори України», «Про звернення громадян», «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», «Про прокуратуру», Положення про Міністерство юстиції України, Регламенту Державної пенітенціарної служби України та інших;

– правозастосуванні – для вдосконалення процедури імплементації міжнародних зобов'язань з прав та свобод засуджених, уніфікації практики застосування відповідних міжнародних стандартів і національного законодавства у даній сфері, підвищення ефективності роботи Державної пенітенціарної служби України і т.д.;

– правозахисній та правопросвітницькій роботі – для підвищення правосвідомості правової культури населення, особливо засуджених, а також

для представників громадських організацій, духовенства, засобів масової інформації, тренерів і розробників тематичних лекцій, семінарів, інтерактивних занять з даної тематики.

7. Використання результатів роботи. Основні теоретичні положення, сформульовані висноки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження використані або можуть використано у правотворчості, правозастосовній роботі; правозахисній і правопросвітницькій роботі (для підвищення правосвідомості правової культури населення). Наукові напрацювання дисертанта знайшли відображення в освітньому процесі, а саме використані науково-педагогічними працівниками кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства при підготовці до занять і викладанні навчальних дисциплін міжнародно-правового і конституційно-правового спрямування, під час розробки навчально-наукових і навчально-методичних посібників, підручників тощо (довідка впровадження від 23.11.2023 р.). Матеріали дисертації Ковальова А.В. можуть бути використані під час виконання науково-дослідних та інших програм, розробки аналітичних довідок, підготовки дисертаційних досліджень, проведення наукових експертиз, у тому числі проектів нормативно-правових актів України (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 7.11.2023 р.).

8. Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 10 наукових публікаціях, серед них 5 публікацій у наукових фахових виданнях України; 2 публікації у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій.

У дисертації Ковальова А.В. викладені теоретичні положення і висновки, власні ідеї та наукові розробки автора, що дають змогу вирішити поставлені завдання. Усі висновки й практичні рекомендації, що виносяться на захист, сформульовано автором самостійно.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. **Kovalyov A.** Classification of international legal obligations on the rights and freedoms of convicts. Класифікація міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених *Visegrad journal on human rights.* 2023. № 5. С. 127-133. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2023/08/Vishegrad_ 03_2023.pdf *(Словаччина).*

2. Ковальов А.В. Ґенеза становлення та розвитку прав та свобод засуджених в Україні. *Верховенство права.* 2017. №1. С. 165-123 *(Молдова).*

Публікації у фахових виданнях України

3. Камінська Н.В., Ковальов А.В. Антропологічний вимір досліджень прав та свобод засуджених. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2020. № 1. С. 8-13. URL: https://philosophy.naiau.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1242/1245 https://doi.org/10.33270/0220190.

Особистий внесок автора (60%): дослідження тенденцій розвитку міжнародно-правового регулювання відносин між державами, державами і міжнародними організаціями; посилення ролі людини, розширення обсягу прав і свобод засуджених, забезпечення їх державами, створення й утримання установ виконання покарань згідно з існуючими міжнародними стандартами.

4. Ковальов А.В. Проблемні питання здійснення міжнародного нагляду та контролю за дотриманням прав та свобод засуджених осіб в Україні та країнах ЄС. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. Вип. 2. Т.2. С. 150-154.

5. Ковальов А.В. Вплив міжнародних конвенцій та практики Європейського суду з прав людини на забезпечення прав та свобод засуджених осіб в Україні та країнах ЄС. *Альманах міжнародного права.* 2017. Вип. 17. С. 81-89.

6. Ковальов А.В. Законодавчі аспекти регулювання прав та свобод засуджених в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2016. №5. Т. 2. С. 106-109.

7. Ковальов А.В. Проблемні питання забезпечення прав та свобод засуджених в Україні. *Право. UA.* 2018, №3. С. 127-134.

Публікації, *які додатково відображають результати дослідження:*

8. Ковальов А.В. Порівняльно-правовий аналіз кримінально-виконавчої системи України та Польщі. *Juridica stiintifica in condi iile de integrare europeana Ucraina si Moldova: repere moderne de dezvoltare juridical*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24-25 березня 2017). Chisinau, 2017. С. 316-318.

9. Ковальов А.В. Проблемні питання виправлення та ресоціалізації засуджених осіб до позбавлення волі за законодавством деяких зарубіжних країн. *Україна між заходом і сходом: реалії та перспективи:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15 березня 2017). Київ, 2017. Вип. 25. Том 1. С. 120-125.

10. Ковальов А.В. Досвід зарубіжних країн щодо забезпечення права на освіту засуджених осіб. *Conceptul de dezvoltare a statului de drept in Moldova si Ucraina in contextul proceselor de eurointegrare:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (4-5 листопада 2016). Chisinau, 2016. С. 230- 233.

9. Апробація одержаних результатів дослідження.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, оприлюднювалися у доповідях на міжнародних і науково-практичних конференціях: «Conceptul de dezvoltare a statului de drept in Moldova si Ucraina in contextul proceselor de eurointegrare» (Chisinau, Молдова, 4-5 листопада 2016), «Juridica stiintifica in condi iile de integrare europeana Ucraina si Moldova: repere moderne de dezvoltare juridica» (Chisinau, Молдова, 24-25 березня 2017), «Україна між заходом і сходом: реалії та перспективи» (Київ, 15 березня 2017).

10. Оцінки мови та стилю дисертації.

Текст дисертації викладено грамотною мовою, логічно й послідовно, з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертація оформлена згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Грунтовне вивчення дисертаційної роботи Ковальова А.В. і автореферату дає підстави констатувати ідентичність автореферату й основних положень

дисертації.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За формою, змістом і обгрунтуванням висновків дисертаційна праця є кваліфікованим, виконаним на високому теоретичному й методологічному рівні дослідженням. Дисертація відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567. Тема, мета і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 12.00.11 – міжнародне право.

12. Відповідність принципам академічної доброчесності.

У дисертації і наукових публікаціях не виявлено плагіату, інших фактів порушення академічної доброчесності. Використані ідеї, розробки, твердження інших авторів містять посилання на конкретні джерела.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Ковальова Артема Вадимовича на тему «Імплементація міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні» є кваліфікаційною науковою роботою, підготовленою здобувачем самостійно, містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати у галузі міжнародного права, зокрема, з питань імплементації міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених. Структура дисертації є логічно побудованою, відзначається послідовністю та єдністю змісту, викладеного тексту. Тему роботи розкрито належним чином, відсутні факти порушення академічної доброчесності, суттєвих недоліків не виявлено.

Дисертація Ковальова Артема Вадимовича на тему «Імплементація міжнародно-правових зобов'язань з прав та свобод засуджених в Україні» є завершеною науковою працею, відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.11 – міжнародне право.

Робота рекомендується до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право.

Рецензент
д.ю.н., проф. Борис БАБІН

Рецензент
д.ю.н., проф. Ількін НУРУЛЛАЄВ

Рецензент
д.ю.н., проф. Володимир ПРОЩАЄВ